

gegevens ter beschikking staan; veel conclusies zijn in mijn ogen niet meer dan aannemelijke hypothesen. De vraag naar de feitelijke omvang en het relatieve gewicht van de verschillende handelsstromen blijft voor de aandachtige lezer onbeantwoord. Hetzelfde geldt voor de frequentie en amplitude van de golfbewegingen in de handelsstromen, die voortvloeiden uit de politieke en economische instabiliteit van het tijdvak. De auteur treft weinig blaam; hij moet roeien met de riemen die hij heeft. Het oogmerk aan de hand van de konvoeien en licenten de ontwikkeling van de Zeeuwse handel op lange termijn te schilderen moest hij al snel laten varen.

De auteur valt wel aan te rekenen dat hij regelmatig boudere uitspraken doet dan het lacuneuze bronnenmateriaal toelaat. De betekenis van de konvoeien en licenten wordt systematisch overschat; de auteur wijst deze zelfs aan als het belangrijkste instrument in de strijd tegen de vijand (150,123) en als een onmisbare factor voor de overleving van de Republiek (352). Toch brachten zij lang niet voldoende op om de oorlog ter zee, hoe gebrekkig ook, te financieren; er moest uit andere bronnen veel geld bij. De oorlogvoering vond bovendien tot het Bestand primair te land en niet ter zee plaats. Het overleven van de Republiek vloeide, naast andere factoren, eerder voort uit de weergaloze handelsbloei dan uit de belastingen op de internationale handel; dit komt beslist niet op hetzelfde neer. De auteur acht de kaapvaart vanwege de ontoereikende konvoeien en licenten van levensbelang, hoewel hij moet toegeven dat deze nauwelijks geld in het laatje bracht. De economische lotgevallen van Walcheren en Antwerpen worden in verregaande mate van elkaar gescheiden; hingen zij niet veel nauwer met elkaar samen dan de auteur aanneemt? Waarom kwam de handel in vis, zout en wijn grotendeels in handen van Holland terecht, terwijl dit gewest aan hetzelfde oorlogsgeweld blootstond als Zeeland?

Ten slotte blijft ook de symbiose tussen overheid, oorlogvoering en particuliere ondernemers, die de politieke en economische opgang van de Republiek zou verklaren, niet meer dan een hypothese. Deze wordt in de inleiding en conclusie geponeerd, maar niet uitgewerkt en aannemelijk gemaakt. Men krijgt de indruk dat de stelling te elfder ure aan het boek is toegevoegd. De problematiek van de staatsversterking en wereldhandelspositie van de Republiek vereist afzonderlijke en degelijker behandeling. Het werk bevat heel wat ontspoorde zinnen en andere onvolkomenheden die op grote haast duiden; men mag hopen dat zij in de handelseditie ontbreken. Deze studie verdient een fraaie vormgeving.

G. de Bruin

C. M. O. Verhas, *De beginjaren van de Hoge Raad van Holland, Zeeland en West-Friesland* (Dissertatie Leiden 1997, Algemeen Rijksarchief Publikatierreeks V; Den Haag: Algemeen Rijksarchief, 1997, 186 + 255 blz., ISBN 90 800916 6 9).

In de afgelopen decennia is de Grote Raad van Mechelen het onderwerp van veel publicaties geweest. Inmiddels is ook een gedegen basis gelegd voor onderzoek naar het college dat in 1582 in Holland — en vanaf 1587 eveneens in Zeeland — het Mechelse verving. Bovendien heeft Christel Verhas met haar Leidse proefschrift een belangrijk onderdeel ontward uit het complexe staatsvormingsproces dat zich hier te lande door het uitbreken van de Opstand voordeed. Haar werkzaamheden maken deel uit van een in 1992 gestart project dat de rechtspraaksgeschiedenis van diverse soevereine Europese rechtbanken aan een ruimer publiek bekend wil maken. Onderhavig resultaat voldoet daaraan op tweeërlei wijze. Allereerst met een introductie over de vorming en werking van de Grote Raad; daarna volgen 1094 regesten, die in hun grote variëteit meteen uitnodigen tot verder onderzoek.

De tekst begint met een twee pagina's tellende verantwoording, die als inleiding nogal summier is. Geen presentatie van een overkoepelende probleemstelling, geen bespreking van de beperkingen aan de oudere literatuur over de Hoge Raad, noch vergelijkingen met andere centrale rechtsinstellingen in Europa, terwijl Verhas zelf heeft bijgedragen aan de door Bernhard Diestelkamp geredigeerde bundel *Oberste Gerichtsbarkeit und zentrale Gewalt im Europa der frühen Neuzeit* (1996). Wel wordt impliciet verantwoord waarom de beginjaren van de Hoge Raad niet expliciet in de titel van het boek zijn verwerkt. De auteur heeft zich beperkt tot de processen die zijn aangespannen in de periode 1582-1587, toen alleen Holland gebruik maakte van de Hoge Raad. Deze processen zijn niettemin in hun nasleep gevolgd tot 1600. Het bronnenoverzicht brengt nog andere eindjaren in kaart. Zo zijn de rolregisters en geëxtendeerde sententies bestudeerd tot 1592, de dicta zoals geresolveerd tot 1590 en die zoals geprononceerd mogelijk zelfs tot 1603. Ook in de tekst vormen 'de beginjaren' een rekbare eenheid. De beschrijving van de organisatiestructuur wordt bijvoorbeeld in de aankondiging van hoofdstuk 2 'in hoofdzaak beperkt' tot de jaren 1582-1600. *Close reading* maakt pas duidelijk dat twee van de drie schema's in hetzelfde hoofdstuk slechts slaan op de jaren 1582-1587.

Dit tweede hoofdstuk volgt op een kort overzicht van de politieke en militaire context waarin de Hoge Raad is gevormd. Hierin hadden de verwickelingen rond de oprichting meer accent verdiend. Verhas vindt tot circa 1579 beroepen van Hollanders — konings- of staatsgezind blijft in het midden — op Mechelen, maar rept met geen woord over de overplaatsing van de koningsgezinde Grote Raad naar Namen in 1580, omdat Mechelen in Staatse handen was gevallen. In een noot noemt ze de overdracht van taken door de Staten-Generaal aan de Geheime Raad, maar ze onthoudt de lezer dat deze niet succesvol was. Ook de plannenmakerij en de discussies in Holland over de hoogste rechtspraak komen onvoldoende voor het voetlicht. Bespreking daarvan had de legitimeringsproblematiek, die terecht een rol speelt in haar betoog, kunnen relativeren.

De hoofdstukken 2 tot en met 5 vormen de uitgebreidere kennismaking met de organisatie, bevoegdheden en werkwijze van het nieuwe gerechtshof. Benoemingen — tot de schoonmaaker toe — en bezoldigingen, proceshandelingen, procedures en rechtsmiddelen, het staat allemaal mooi op papier, en voldoende met voorbeelden ingekleurd. De plaatsing van de organisatie vóór de behandeling van de competenties is niet erg gebruikelijk. Toch is deze volgorde niet storend, omdat eerst de oprichtingsgeschiedenis op chronologische wijze wordt voortgezet, terwijl de rest van de introductie een juridisch-thematische aanpak kent. Deze hoofdstukken laten zich zelfs in willekeurige volgorde lezen.

Het laatste hoofdstuk is een beschrijving van de geraadpleegde bronnen, zoals aan te treffen in goede inventarissen. De inhoud overstijgt de onderzoeksperiode en geeft onder andere informatie over de toestand van de bronnen tot 1795. Vooral de schema's verdienen navolging. Dit onderdeel had echter beter kunnen fungeren als inleiding op de regesten, dan wel ontdaan van informatie ter verantwoording van het onderzoek en overbodige herhalingen over het functioneren van de Grote Raad. De lezer was dan meteen doorgestoten naar de conclusies. Deze geven onverwachts antwoord op een eerder niet gestelde — maar wel logische — vraag naar het onderscheid tussen de Hoge Raad en de Grote Raad van Mechelen, qua instructie en in de praktijk, gerelateerd aan de unieke oorlogsomstandigheden. Zo scheidt de auteur alsnog een overkoepelend kader dat in de rest van haar boek helaas ontbreekt en dat doet de tekortkomingen op dit vlak enigszins vergeten.

Bij de gedrukte bronnen staan ook biografische woordenboeken, maar daarover vallen alleen historici. In de lijst van afkortingen krijgen zelfs woorden als 'circa' en 'contra' een verklaring. Voor de niet juridisch geschoolde lezer hadden wel andere begrippen in een explicatieve woordenlijst opgenomen kunnen worden.

Vervolgens begint bij het deel 'Regesten' de paginering opnieuw. Weliswaar verwijzen de cijfers in de registers op dit deel naar de regesten, maar erg handig is dit niet, temeer daar indices op de tekst ontbreken. De argeloze gebruiker van de regesten zal op grond van het verduidelijkingschema denken dat *alle* laatste vermeldingen uiterlijk in 1600 gedateerd moeten worden. Nu leert een eenvoudige rekensom dat 98 procent van de processen van 1582-1587 al in 1592 is afgesloten, dus veel nasleep valt er na 1600 ook niet te verwachten. Toch zou een herhaling van het qua periode bestudeerde materiaal hier op zijn plaats zijn geweest. Verder komt het vreemd voor te melden dat voorwerpen van geschillen niet bekend zijn (bijvoorbeeld regest 422), terwijl bronnen buiten het archief van de Hoge Raad daarover uitvoerig informeren. Ook blijft onduidelijk of de speciaal ontwikkelde database JUDOS voor externe onderzoekers toegankelijk is.

Christel Verhas heeft veel werk moeten verzetten voor de regesten en zal daardoor goed ingevoerd zijn geraakt in de materie. Het valt daarom te betreuren dat de analyse ervan in het eerste deel zo beperkt is gebleven. Daarin schrijft zij bijvoorbeeld dat een deel van de processen voortvloeide uit de zogeheten 'troebelen', maar welk deel en met welke uitkomsten? Dit laatste is wellicht overvragen, gezien de taakstelling en de tijd waarin proefschriften tegenwoordig klaar dienen te zijn. De gedane arbeid is lovenswaardig en ook zonder meer vermelding van de auteursnaam op de omslag waard. Er is niets tegen de sobere lay-out van de reeks, maar we hoeven toch niet terug naar de anonieme Middeleeuwen?

J. W. Koopmans

R. H. Bremmer jr., ed., *Franciscus Junius F. F. and his circle* (Studies in literature XXI; Amsterdam, Atlanta: Rodopi, 1998, xii + 249 biz., ISBN 90 5183 585 X).

Franciscus Junius de Jongere (1591 -1621) — wel te onderscheiden van zijn vader, de irenistische predikant en Leidse hoogleraar Franciscus Junius de Oudere — was zo'n veelzijdig geleerde, dat voor een symposiumbundel over hem neolatinisten, anglisten, kunsthistorici en een frisis de handen ineem moesten slaan. Het resultaat is een boek waarin nieuw onderzoek, vaak in de vorm van edities, wordt voorgelegd. Junius' levensloop staat niet centraal, maar, zoals de uitgever terecht in zijn inleiding opmerkt, er worden wel bouwstenen aangereikt voor een biografie. Daarvoor valt nog veel te doen, want zijn loopbaan is niet volledig bekend. Na zijn studies in Leiden werd hij predikant, maar moest zijn ambt na de Synode van Dordrecht neerleggen omdat hij geen contraremonstrant was. C. S. M. Rademaker belicht deze eerste periode (tot 1621) vooral met behulp van de briefwisseling met Vossius. Daarna reisde Junius in Frankrijk en Engeland en trad ten slotte in dienst van Thomas Howard, graaf van Arundel. Enige tijd was hij tevens preceptor van Aubrey de Vere, graaf van Oxford. Deze ambten gingen met reizen gepaard, en tussen de bedrijven door woonde hij ook een aantal jaren in de Republiek. Hij werd beroemd door baanbrekende werken op het gebied van de germanistiek, in het bijzonder de studie van het Gotisch, en door zijn boek over de antieke kunst, *De pictura veterum*.

Dit werk krijgt aandacht in drie bijdragen. Colette Nativels mogelijk niet ongegronde verwijt aan Emmens dat deze ten onrechte niets wil weten van Junius' invloed op Rembrandt, krijgt helaas weinig tegenwicht: een grondige studie naar de receptie van Junius als kunsttheoreticus wordt slechts bepleit, niet gebracht. Philipp Fehl, een van de uitgevers van een moderne editie van het boek, neemt contacten van Junius met Rubens en Van Dyck als uitgangspunt voor een hooggestemde beschouwing over de verhouding tussen antieke en eigentijdse kunst. De invloed van Philip Sidney op *De pictura veterum* wordt bestudeerd door Judith Dundas op grond van